

HÁTTÉRLEMZÉS

**MTA Regionális Kutatások Központja
Dunántúli Tudományos Intézet**

Pécs, 2010. március 2.

TARTALOM

1. A projekt céljai	3
2. A kiválasztott fejlesztendő ágazatok indoklása	3
3. A magyar projektpartnerek kompetenciája.....	5
4. A projekt keretében megvalósítandó főbb akciók	6
5. A projekt által kijelölt akcióterületek, tervezett humán-erőforrás fejlesztések és a tudás-transzfer célterületei.....	8
6. A projekt előkészítő fázisában lebonyolított interjúk tapasztalatai.....	10

1. A PROJEKT CÉLJAI

A projekt általános célja az **egyetemek aktívabb térség szerepvállalására – harmadik funkciójára –, a szervezeti és társadalmi innovációkat közvetítő tudáshálózatokra épülő délpannoniai tudásrégió kialakítása** az egyetemek, és a térségi szereplők hálózati kapcsolatainak erősítésével.

A projekt szemléletében illeszkedik a világszinten megfigyelhető trendváltáshoz. Globális szinten a jelenlegi formájában fenntarthatatlan növekedés gazdasági és környezeti korlátai általános paradigmaváltást eredményeztek az innovációfelfogásban is. Ebben az új szemléletben az innováción belül felértékelődött a társadalmi és szervezeti-tevékenység innováció.¹

Projektünkben az egyetemek és a kutatóintézet által közvetített **társadalmi-szervezeti innováció** a helyi gazdasági növekedés társadalmi-szervezeti alapjainak megerősítését szolgálja, s elsősorban a **humán erőforrás fejlesztésére** összpontosít, amiben kulcsszerepet kapnak az **egyetemek által közvetített különféle tudásformák**. Az **egyetemek aktívabb térségi szerepvállalásában** szerepet kapnak az egyetem által szervezett felnőtt – és szakképzési formák, az egyes ágazati politikákhoz, fejlesztési prioritásokhoz köthető gyakorlati ismeretek átadása, valamint a helyi társadalom és a határtérség szükségleteihez szabott fejlesztési stratégiák, ill. gyakorlati fejlesztési programok/akciók kidolgozása. Ennek során a szerkezeti változtatásoknak és a határokon átnyúló társadalmi párbeszédnek mind prioritásoknak kell lenniük.

2. A KIVÁLASZTOTT FEJLESZTENDŐ ÁGAZATOK INDOKLÁSA

A projekt keretében végrehajtandó akciók három fő szektor, illetve akcióterület köré csoportosulnak: az **egyetemi szféra szorosabb határon átnyúló innovációs együttműködésének** és térségi szerepvállalásának kialakítása mellett **az élménygazdaság helyi fejlesztő hatásait is alkalmazó vidékfejlesztésre**, illetve a **környezeti kérdésekre**.

A határ mindkét oldalán vannak olyan társadalmi és gazdasági szempontból releváns szektorok, területek, amelyeket eddig figyelmen kívül hagytak, nem fejlesztettek és fejlesztési potenciáljukat alulbecsülték.

Az első területen több szempontból óriási lehetőségei vannak a határ két oldalán működő **egyetemek közötti – eddig kis intenzitású – együttműködések erősítésének**. A humántőke újratermelése, hasznosítása szempontjából kiemelkedő jelentősége van a felsőoktatási intézményeknek, s nemcsak az általuk bonyolított graduális képzésnek, de a gyakorlatorientált szakképzésnek, illetve a tervezési területen tanácsadói, szakértői tevékenységüknek is. Az egyetemek (a szűkebb projekt szempontjából a kaposvári és az eszéki egyetemek, illetve az MTA Regionális Kutatások Központja) rendelkezik azokkal a szellemi kapacitásokkal, amelyek révén a közös

¹ A technológiai innovációk korábbi fellegrárának számító kaliforniai Stanford Egyetemen (Szilícium-völgy) az utóbbi években a társadalmi innovációs ráfordítások meghaladták a műszaki innovációét. A hálózati gazdaságban az „együttműködő innováció” gyakorlatának elterjesztése az innováció társadalmi és szervezeti korlátait igyekszik leküzdeni, ami nagyobb kihívás, mint maga a kutatás és technológiafejlesztés.

határtérség belső sajátossága, probléma-csomópontjai és a közös fejlesztési lehetőségek feltárhatóak. A térségben egyszerre van szükség a környezettudatos, társadalmi innovációs folyamatok új módon és új dimenzióban való beindítására, az egyetemek térségi, gazdaságfejlesztési tudásátadó-mediatori szerepének növelésére, az általuk képviselt kritikai szemléletre és elemzésekre, a korrekciós lehetőségek feltárására irányuló kutatások folytatására. A projekt vizsgálatai támaszkodnak a most lezárult (2008-2010) nemzetközi PURE benchmarking projekt egyes eredményeire, amely az egyetemek lehetséges térségi szerepvállalását vizsgálta a kaposvári és a pécsi egyetemek vonatkozásában (Dr. Gál Zoltán a PURE helyi csoportjának szakértője volt).

Közös képzési és kutatási kapcsolatok – amelyek elsősorban az egyetemközi bilaterális kapcsolatokat erősítik – mellett a térség egyetemeinek az elmaradott, hátrányos helyzetű hinterlandjaik számára kell a tudásáramlás csatornáit kiépíteni, azokon a területeken is, ahol elsősorban nem a high-tech orientált K+TF-re van szükség. Ehelyett az **egyetemek speciális térségfejlesztő hatása**, illetve az általuk közvetített **társadalmi-szervezeti innovációk**, továbbá az egyetemek és a helyi szereplők kapcsolatépítésén keresztül megvalósuló tudásátadás állíthatók leginkább a helyi fejlesztések szolgálatába. Az egyetem harmadik funkcióját megalapozó szervezeti keret (innovációs transzfer iroda) és a kooperatív tudáshálózatok fejlesztése mellett a térségi szerepvállalást és az egyetemek határon átnyúló szorosabb együttműködését megalapozó tudástérkép kialakítására is sor kerül az UNIREG IMPULSE projektben.

Az **innovációs fejlesztési prioritás** mindkét ország fejlesztési dokumentumaiban kiemelt helyen szerepel, mint alapvető cél a régiók gazdaságfejlesztési programjainak (pl. klaszterek kiépítése) megvalósítása szempontjából; ugyanakkor az innováció fejlesztési stratégia (RIS DD) olyan kísérleti programokat is javasol, melyeknél az *innováció, mint a területfejlesztés integrált eszköze jelenik meg*.

Az Európai Unió gazdasági kohéziót célul kitűző regionális politikájának a **vidéki térségek felzárkóztatása, gazdasági fejlődésének előmozdítása** sarkalatos pontját képviseli. Mivel a projekt által érintett térség határtérség, így nem csak periférikus, de a két ország átlagához képest is gyengén fejlett, valamint gazdaságföldrajzi-természeti adottságait tekintve elsősorban a területfejlesztési eszközrendszer, a vidéki gazdaság fejlesztésének eszközei, lehetőségei, illetve a természet-környezetvédelem aspektusai játszhatnak elsődleges szerepet a térség innovatív kapacitásainak bővítését szolgáló közös (határon-átnyúló) tudásrégió kialakításában.

A vizsgált határregiók halmozottan hátrányos gazdasági-társadalmi helyzetére a tényezőorientált (külföldi működőtőke-vezérelt iparosításra) fejlődésre, ahogy a múltban sem, úgy a jövőben sem lehet számítani. Ugyanakkor a helyi gazdaság fejlesztését a meglévő ágazati hagyományokra és adottságokra kell alapozni. Így a mezőgazdaságra, illetve az életminőség javítását és a diverzifikáció ösztönzését támogató közösségi **vidékfejlesztési politikára**, illetve a mezőgazdaság, a turizmus és a környezeti táj adottságait is felhasználó vidéki **élménygazdaságra**, valamint a **környezeti adottságokra építő környezeti- és tájvédelmi problémák azonosítása, illetve a fenntartható helyi energiarendszerek kialakítására**.

Ezentúl alapvető cél a *kapacitásépítés, szakismeretszerzés és a helyi stratégia fejlesztésének megszervezése*, valamint annak biztosítása, hogy a vidéki területek vonzóak maradjanak a jövő generációi számára is. Ezek a célok teljes egészében illeszkednek és illeszthetők az IPA rendszerébe. Mindezek az akciók a *munkahelyteremtés* prioritását szolgálják, azáltal is, hogy az egyetemek és a kutatóintézet által elkészített fejlesztési stratégiák, bemutatott best-practice modellek elősegítik a meglévő, de eddig nem hasznosított adottságok, humán kapacitások jobb kihasználását, illetve ezen adottságok új módon való kombinációját. A *helyi társadalom kreativi-*

tását és innovativitását fokozni kell, s a versenyképesség mellett/helyett a fenntartható helyi ellátási-fogyasztási és energiaellátási rendszerek kialakítására kell koncentrálni. A megújuló/alternatív energia fontosságát a kisebb fizetőképes kereslethez igazodó önellátás olcsósága is indokolhatja. Ez utóbbi a megújuló energiahordozók felhasználásával a szegényebb társadalmi rétegek és önkormányzatok számára is (pl. szalmabála-szigetelés, rakétakályha-építés) olcsóbb alternatív energiaforrásokat kínál, így a rendszerek gazdasági és szociális fenntarthatósága, munkahelyteremtő hatása ötvöződik a környezeti fenntarthatósággal. A kiválasztott térségben sok a környezetvédelmi szempontú referencia terület (Dráva-mente különleges ökoszisztémája, nemzeti parkok közötti potenciális szinergia), ugyanakkor a klímaváltozás hatásai is a helyi társadalmak és a mezőgazdaság alkalmazkodó készségének fejlesztését követelik meg, ehhez az egyetemi kutatások (agrártudományi karok Kaposvár, Osijek) és iránymutatások számos információval, új ismeretanyaggal járulhatnak hozzá.

A „kiegyensúlyozott fenntartható fejlesztési háromszög” – az alacsony széndioxid-kibocsátású gazdasági növekedés, társadalmi kohézió, környezeti fenntarthatóság – fogalmát hangsúlyozni kell, s ehhez a határ mindkét oldalán megteremtendő új „zöld” munkahelyek kialakításával lehet igazán hozzájárulni.

3. A MAGYAR PROJEKTPARTNEREK KOMPETENCIÁJA

A projekt specifikus célja, hogy az egyetemek harmadik funkciójának kiépítésével közvetített, a célterületek igényeire szabott tudással az egyetemek és az MTA RKK járuljanak hozzá a **terület- és vidékfejlesztés területén meglévő két évtizedes fejlesztési tapasztalataik és a stratégiai fejlesztési szemléletük határon átnyúló, illetve a helyi célcsoportokat megcélzó elterjesztéséhez**. Emellett középtávon lehetőséget látunk horvát fogadó készség esetén a terület és vidékfejlesztésben a Kaposvári Egyetem akkreditált mesterképzési, illetve szakirányú projektmenedzseri-pályázatíró, pénzügyi programok északi átvételére és bevezetésére.

Az MTA RKK a projekt vezető partnereként a hazai területfejlesztési kutatások bázisa, a regionális tudomány megteremtésének, művelésének és oktatásának meghatározó, az európai tudományos rendszerrel kompatibilis intézménye. Az MTA RKK DTI jó kapcsolatokat ápol a saját régiójával, a székhely városával és az ott található felsőoktatási intézményekkel. Szerepet vállaltunk az első hazai terület- és településfejlesztési posztgraduális szak indításában a Pécsi Tudományegyetemen. A területfejlesztési képzés terjesztésében az MTA RKK is jelentős szerepet vállalt (egyetemi tankönyvek, oktatógárda, a pécsi tapasztalatok átadása, együttműködési megállapodások, stb.), ahogyan a regionális képzés határon túli meghonosításában is. Sikereit jelzi, hogy a hazai felsőoktatásban a regionális gazdaságtan és politika önálló képzési programként honosodott meg. Az MTA RKK a tudományos eredmények közléséhez és az ismeretterjesztéshez rendelkezik a szükséges infrastruktúrával. Az MTA RKK 1996 és 2003 között lebonyolított területfejlesztési szakembereket megcélzó képzési programjainak felújítására és a kiépülő horvátországi területfejlesztési intézményrendszer igényeire szabott igény esetén közös szakmai training program modulok kialakítására is van jövőbeli lehetőség.

4. A PROJEKT KERETÉBEN MEGVALÓSÍTANDÓ FŐBB AKCIÓK

A kiválasztott akcióterületekre készülnek helyzetelemzések, amelyek a meglévő releváns szükségletek feltárására irányulnak. Emellett a feltárt szükségleteket értékelő, a stratégiai tervezés keretrendszerébe illesztő elemzések illeszkednek a projekt megvalósítandó céljaiba. Az azonosított fejlesztési irányokat, javaslatokat a fejlesztési lehetőségeket bemutató disszeminációs konferenciák, illetve a helyi szereplők szintjét megcélzó, képzési elemeket is tartalmazó workshopok helyi szinten történő megszervezésével végezzük el. Tevékenységünk során átfogó cél a régióban található tudományos intézmények és a régió szereplői (szakpolitikai, gazdasági) közötti közös tudásbázis és hálózat kialakítása és fejlesztése, egy komplex fejlesztési jövőkép és koncepció megalkotása. A programnak a társadalmi-gazdasági hasznosság biztosítása mellett a határ két oldalán fekvő célterületeken a foglalkoztatási aktivitás növelését is kell szolgálnia.

A fenti célok elősegítése érdekében a projekt során közös **Tudás-Transzfer Iroda** felállítására kerül sor Eszéken és Kaposváron. Ennek az irodának *egyfajta információs platformjaként működtehető a Magyar-Horvát Dokumentációs, Területfejlesztési és Képzési Központ* (Kaposvár, Pécs, Osijek), amelynek feladata a térségi együttműködésre vonatkozó dokumentációs anyagok összegyűjtése, a fejlesztéseket szolgáló felmérések, elemzések és a workshopok lebonyolítása.

A központ feladata a **társadalmi és szervezeti innováció közvetítése** a gazdasági és az önkormányzati szféra felé. Amellett, hogy az iroda fontos hídszerepet tölt be, komoly *kutatási és fejlesztési kapacitást* illetve tudásbázist képvisel a Kaposvári Egyetem, illetve az MTA RKK DTI munkatársai által. Az ő közreműködésükkel az iroda a magyar és horvát határmenti régió *fejlesztési trendjeit és tapasztalatait* is összegyűjti.

A transzferiroda birtokában lesz mindannak a **szakmai tudásnak, kutatási módszertannal és tapasztalatnak**, melynek segítségével képes lesz segíteni és utánpótlást biztosítani a regionális politikában jártas szakembereknek. Így ők alkalmassá válnak arra, hogy a **formálódó új közép-kelet-európai regionális politika kihívásainak megfeleljenek** és képesek legyenek kezelni a térségben felmerülő speciális problémákat.

A projekt fázisai:

I. Előkészítő fázis:

- A projekt előkészítő fázisában egy háttérelmzés készül a projekt célterületeinek fejlesztési relevanciájáról, a projekt céljai és a helyi szükségletek közötti koherenciáról, mely elemzés mögött interjúk (kamarák, munkaügyi központok, fejlesztési ügynökségek) húzódnak meg a megvalósító intézmények részéről.
- Emellett az előkészítő fázis részét képezik a projekt szervezeti (menedzsment szervezet) és szakmai (munkacsoportok), pénzügyi struktúráit kialakító meetingek is.

II. Stratégiai tervezés:

- A munkacsoportok felállítását követően a rendelkezésre álló releváns dokumentumok, statisztikai adatok összegyűjtése és elemzése, majd a célcsoportok, helyi igények interjúk alapján való azonosítása; a határon átnyúló együttműködés stratégiájának megalkotása a határon átnyúló, illetve a nagytérségi transznacionális együttműködés, valamint a stratégiai tervezés, területfejlesztés és programalkotás területén.

- Magyar-Horvát határmenti Dokumentációs és Képzési Központ, mely a felmérések, elemzések, workshopok információs platformjaként szolgál.
- Fejlesztési tanulmány a horvát-magyar határon átnyúló kapcsolatok jövőbeni fejlesztési lehetőségeiről.
- Honlap tervezése és megvalósítása (későbbiekben információs, kommunikáció és promóciós szerep)

III. Az egyetemek innovációs potenciáljának megfogalmazása:

- Az egyetemi harmadik funkció, valamint a társadalmi- és szervezeti innováció EU-s modelljeinek és legjobb gyakorlatainak (best practices) bemutatása tanulmány formájában
- Tanulmány a Kutatás+Fejlesztés+Innováció és az innovációs transzfer társadalmi, gazdasági aspektusairól
- A résztvevő intézmények tudástérképének elkészítése, jövőbeli egyetemközi együttműködések területeinek azonosítása.

IV. Tudás-Transzfer Iroda:

- Közös Tudás-Transzfer Iroda felállítása Eszéken, ezzel kapcsolatos tevékenységek, akciók:
- előkészítő értekezlet szervezése, lebonyolítása. (intézményfejlesztési terv véglegesítése)
- megvalósíthatósági tanulmány elkészítése, valamint a kétnyelvű honlap kialakítása
- a személyzet képzése.

V. Vidékfejlesztés, élménygazdaság:

- Tanulmány formájában a létező modellek, best practicek azonosítása, leírása
- A fenntartható vidékfejlesztés koncepciójának kialakítása érdekcsoportoknak szervezett fórum (workshop) keretében
- Helyi tanulmányutak (terepbejárások) alapján a célcsoportok azonosítása
- Best practice workshopok mind a vidékfejlesztési programokat (LEADER), mind az élménygazdaságot érintően

VI. Környezetvédelem, helyi, megújuló energia

- Környezeti- és tájvédelmi problémák azonosítása
- Környezeti leltár, ill. (probléma)kataszter: a határrégió tipikus környezetterhelő folyamatainak feltárása
- Tájhasználati konfliktusok feltárása: a különböző társadalmi és gazdasági tevékenységek tájra gyakorolt hatásainak vizsgálata, különös tekintettel a vidéki agrártevékenységekre;
- Stratégiai szemléletű javaslatcsomag a határrégió környezet- és természetvédelmi, valamint tájhasználati problémáinak – elsősorban a két ország közös, kooperációban történő – kezelési mechanizmusainak kidolgozására és a konfliktusok kezelésére.
- A határtérség háztartási és közösségi léptékű alternatív energia (geotermia, nap, szél, biomassa) potenciáljának kihasználására irányuló stratégiai terv elkészítése
- Környezeti Fórum konferencia megszervezése

A projekt **horizontális programelemei** a nemzetközi keretek között megrendezendő nyitó és zárókonferenciára a média-megjelenésre és a projekt új eredményeinek disszeminációjához kapcsolódnak. A projekt felvállalja és saját céljai szolgálatába állítja a kétnyelvűség és a kisebbségek bevonásának horizontális céljait.

5. A PROJEKT ÁLTAL KIJELELT AKCIÓTERÜLETEK, TERVEZETT HUMÁN-ERŐFORRÁS FEJLESZTÉSEK ÉS A TUDÁS-TRANSZFER CÉLTERÜLETEI

A közös határtérség területfejlesztésének egyik meghatározó alapproblémája, hogy a *közvetlen határtérség nem csak periférikus, de a két ország átlagához képest gyengén-fejlett* is. A szomszédos határmenti területeknek elemi érdekük a határ nyitott jellegének a fenntartása: az oktatás, a gazdaság szereplőinek és a térség földrajzi adottságainak megfelelő gazdasági/társadalmi tevékenységek együttműködéséből származó potenciális előnyök feltárása, kihasználása érdekében.

Lényegében 2000-től kezdve beszélhetünk arról, hogy a határ két oldalán működő területi és települési önkormányzatok tudatos, a közös határtérség szinte egészére kiterjedő kapcsolatépítésbe és a környezetükben zajló folyamatokat befolyásoló tevékenységbe kezdtek.

A különböző területközi, szervezeti, ágazati, stb. pályázati lehetőségek, kiírások, illetve a sikeres pályázatok megvalósítása a legtöbb eredményt a közös gondolkodás és törekvések kölcsönös kialakításában hozták, s a határ két oldalán létrejöttek azok az intézmények, melyek értékalapú együttműködések révén részt tudtak venni a közös munkában, egymás kölcsönös megismerésének a tényleges lehetőségei megteremtődtek.

UNIREG IMPULSE projektünk illeszkedik a Dél-Dunántúli régió komplex fejlesztési stratégiájában megfogalmazott célokhoz, nevezetesen a gazdasági helyzet javításához, a térség felzárkóztatásához, s projektünkben nagy hangsúllyal szerepelnek a pályázat kiírásában megfogalmazott célkitűzések. Ezek közül kiemelhető: a konszenzus és stratégia kialakítása egy **környezettudatos** gazdaságfejlesztés centrumú **regionális fejlesztési politika** végrehajtásában; a **régió aktorai közötti együttműködési készség** erősítése; az **innovációs kapacitások** megerősítése; illetve a falu-város közötti társadalmi és gazdasági különbségek mérséklése mellett a **nemzetközi együttműködés** fokozása.

A részben az MTA RKK-ban, Dr. Gál Zoltán vezetésével készült el 2001 és 2004 között a Dél-Dunántúli régió Regionális Innovációs Stratégiája (RIS), ami egyfajta társadalomfejlesztési gyakorlatként is interpretálódott, ugyanakkor alapvetően az egyetemek második funkciójára és a technológia transzferére koncentrált, s így kimaradt belőle a térségi egyetemi szerepvállalás erősítése, s részletesen nem definiálta szervezeti és társadalmi innovációs szerepvállalás mibenlétét sem.

Ehhez az igényhez illeszkedik a projekt második számú átfogó célja, amely a régió **egyetemeinek az ún. társadalmi-térségi funkcióinak erősítését** fogalmazza meg. Meglátásunk szerint a térségben egyszerre van szükség a környezettudatos, társadalmi innovációs folyamatok új módon és új nagyságrendben való beindítására, az egyetemek térségi gazdaságfejlesztési mediátori szerepének növelésére, a permanens kritikai elemzés, a korrekciós lehetőségek feltárására irányuló kutatások folytatására.

Nemcsak általánosan hangoztatott igazság, de a térségben különösen tapintható az egyetemeknek a gazdasági életbe történő bekapcsolódásának hiánya (ezt a kamara interjúk is igazol-

ták). Fontos volna a tudásbázis és a gazdaság összekapcsolása, de ennek a gazdasági szereplők igényeinek megfelelően kell végbemennie. Ez a kétoldalú, interaktív kapcsolat segítené nemcsak az egyetemi kutatások gazdasági hasznosíthatóságának javulását, de a felsőoktatási intézmények és a gazdasági szféra, a térség aktorai közötti párbeszéd javításával az egyetemek szervezettebb és funkcionális integrálódását a régió gazdaságába; illetve hozzájárulna a gazdasági szereplők lehetőségeinek jobb kiaknázásához is. Jó volna, ha az egyetem „harmadik funkciója” a térség gazdasági szereplői szélesebb körének megszólítását is szolgálná.

A Dél-dunántúli Régió Információs Társadalom Stratégiája kiemeli, hogy a gazdaság hatékonyságának további növelése csak akkor képzelhető el, ha a helyi tudásbázist jobban sikerül kihasználni. Ennek egyik lehetséges módja az egyetemek (kutatóintézetek), gazdaság és kormányzat (önkormányzat) közötti – akár elektronikus alapú – együttműködések bővítése, ami a Dél-Dunántúl esetében (Pécs, Kaposvár) kézenfekvő, de ezeknek a hálózati, kapcsolati funkcióknak a kistérségek és a helyi önkormányzatok irányába történő bővítése (connect & contact local stakeholders) a projekt 'missziójába' tartozik.

IPA projektünk tervezett tevékenységei hozzájárulnak a fenti célok megvalósulásához. A közös tudástranzfer iroda gondozásában kialakítandó hármas célú információs platform (website) alapot nyújt nemcsak a projekteredmények megjelenítéséhez, hanem interaktív platformként teret ad a projekt célcsoportjainak együttes, egyöntetű, kereshető és feltölthető információs bázisának kialakításához is, amelyben jelentős szerepet kapnak a partnerként résztvevő egyetemek és kutatóintézet által kínált szolgáltatások (tudáselemek) és a feltérképezett igényekhez igazított együttműködési lehetőségek.²

A felsőoktatási intézmények funkcióbővítése megközelítésünkben társadalmi-szervezeti innovációként is értelmezendő; a tervezett tevékenységek megvalósításával kialakításra kerül a tudás- és üzleti társadalom között egy olyan új platform, együttműködési felület, amely a fentiekben megfogalmazott elvárásoknak maximálisan megfelel. A tervezett disszeminációs tevékenységek, tudástérképek kialakítása, a weblap-fejlesztés és a workshopok megszervezése, illetve a régió specifikus problémáira fókuszáló közvetett és közvetlen tanulmányok, elemzések, a terület- és vidékfejlesztéssel foglalkozó regionális, nemzeti és EU stratégiák, gyakorlatok áttekintése a K+F+I regionális társadalmi-gazdasági aspektusából, és a közös tranzferiroda létrehozása a program átfogó és specifikus céljaihoz úgy járulnak hozzá, hogy a társadalmi-gazdasági innováció új kommunikációs és együttműködési formáinak elemzésére, tervezésére és kialakítására is kereteket biztosít.

Horvát oldalon eszéki egyetemi projekt partnereink a háttérelmzéshez való hozzájárulásként áttekintették a projekt előkészítése szempontjából releváns európai uniós és nemzeti fejlesztési dokumentumokat: Croatia 2008 Progress Report (Commission of the European Communities, Brussels, November 2008), Osječko-baranjska megye fejlesztési stratégiája (December 2005), Regional Operative Plan of the Osječko-baranjska county (May 2006), Regional Operative Plan of the Koprivničko-Križevačka county 2006-2013 (April 2006) és Development strategy of the Virovitičko-podravka county (2006).

² A régió komplex fejlesztési stratégiája a III/2. számú Stratégiai Programjában az innovációs tranzfer rendszerek fejlesztése kapcsán az innováció-transzfer hatékony működésének feltételeként többek között azt fogalmazza meg, hogy szoros együttműködési kapcsolatok (együttműködési háló) alakuljon ki az intézményi és a gazdasági szféra közreműködői között.

A 2008-ban elfogadott Nemzeti Akciótervben (National 3% Action Plan) kiemelt szerepet kap a K+F beruházások növelése, de ennek végrehajtó (felelős) szervezete innovációs nemzeti kormány szerv hiányában nincs nevesítve.

A megyei dokumentumokban az erősségek között szerepel az észéki egyetem, amihez azonban semmilyen funkció ellátást nem társítottak. Az egyetem oktatási funkciója, illetve a helyi önkormányzattal, valamint a gazdasággal kialakított kapcsolatai nevesítve lettek, de csak a megyén belüli szerepkört hangsúlyozták, semmilyen teret nem biztosítva a megye, illetve az országhatáron átnyúló egyetemi együttműködésnek. Mindez jelentős mozgásteret biztosít a projekt számára, hiszen az egyetemek határon átnyúló kapcsolatai és térségi szerepvállalása eddig ki maradt a horvát stratégia tervezők látóköréből.

A megyei dokumentumokból is kiderült, hogy a horvát oldalon a megyei intézményi és szervezetrendszer dominanciája mellett a regionális szervezeti struktúra és a megyék közötti kapcsolatok is fejletlenek.

A fenti elemzésekre támaszkodva a horvát partner igazolta a vidékfejlesztés, a környezeti célterületek projekt keretébe történő beemelését, illetve a stratégia és területi tervezés magyar tapasztalatainak átadását célzó munkacsoport felállítását, ami a tervezés, terület és vidékfejlesztési kérdések határon átnyúló transznacionális aspektusaival is foglalkozna.

A **stratégiai tervezés** Horvátország eddigi és jövőbeli transznacionális együttműködéseinek értékelésére koncentrálna, amihez az IPA projekt kapcsán a határon átnyúló együttműködés tervezési tapasztalatai hozzáadódhatnak. A **területfejlesztés és programozás** jelentőségét a 2007-ben bevezetett regionális felosztás indokolja. Emellett a területi tervezés és rendezés olyan kérdéskörei is relevánsak lehetnek az IPA szempontjából, mint a fenntartható kulturális táj tervezési-tájrendezési kérdései a Dráva-mentén.

A **vidékfejlesztés** komplex multidiszciplináris megközelítést igényel, aminek a tervezés, a közösség- és gazdaságfejlesztés, illetve a fenntartható környezet elemeit is tartalmaznia kell. A horvát IPA célterületek nagy része rurális, perifériális térség, magas munkanélküliséggel, vidéki elvándorló népességgel és alacsony fajlagos GDP mutatókkal (5440 Euro a 7700 Euro országos átlaggal szemben). Horvátországban jelenleg csak egy LEADER program fut, így a magyar tapasztalatok és jó gyakorlat átvételében érdekeltek az észéki partnerek.

A **környezeti célterületre** irányuló UNIREG IMPULSE tevékenységnek a Göteborg-i stratégia kulcsterületeire (3E: energy, economy, ecology) fókuszálva a zöld energia felhasználásának olyan fenntartható megoldásait kell keresnie, mint a biomassa felhasználás, helyi energiaellátórendszerek, közösségi hulladékkezelés, környezetvédelem és az üvegházhatást keltő gázok kibocsátását csökkentő mezőgazdaság.

6. A PROJEKT ELŐKÉSZÍTŐ FÁZISÁBAN LEBONYOLÍTOTT INTERJÚK TAPASZTALATAI

A **Dél-Dunántúli Regionális Innovációs Ügynökségen** készített interjú megállapításai alapján a létrehozandó észéki és a kaposvári transzfer irodák összekapcsolása pozitív hozadékkal járhat. A hátrányos helyzetű térségekben az egyetemi beágyazódás erősítését figyelemfelkeltő, érdekeltiséget megteremtő gyakorlatorientált oktatási/információs programokkal látják kivitelezhetőnek. De ezektől közvetlen munkaerőpiaci hatások csak hosszabb távon várhatóak. A megszólítandó célcsoport mindenképpen a kistérségi tisztségviselők, menedzserek, majd a gyakran nehezen

aktivizálható önkormányzati szféra következik. Az ügynökség munkatársai szerint önkormányzati, kistérségi menedzsment, pályázatkészítési témakörökben lehetne oktatási programokat kialakítani, workshopokat szervezni (LEADER csoportokról negatív tapasztalatok). Ez a kör mind a környezetvédelemmel, mind a vidékfejlesztéssel összefüggésbe hozható. Jó tapasztalat: „pajtamenedzser” képzés. A kistérségi biogazdálkodás bemutatása (trendek, módok), oktatási struktúrába vonása is megoldható lehetne. Szerintük is hangsúlyos feladat annak felmérése, hogy mit lehet megoldani, véghezvinni.

A **Dél-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség** a projekt keretében kitűzött transznacionális célokat és szakmai célterületeket reális választásnak tartja. Hangsúlyozták, hogy az egyetemek ernyőszerepének beemelése a fejlesztések sorába nóvum. Ennek kulcskérdése elsősorban a két egyetem tudáspotenciáljának a felmérése, illetve az egyetemi közti tudásáramlás megteremtése, illetve a Pécsi Tudományegyetem e téren szerzett korábbi tapasztalatainak áttekintése. Ugyanakkor jónak tartanak a humán erőforrás fejlesztését, ami közvetetten a térség munkanélküliséggel kapcsolatos problémáinak kezelését is szolgálhatja. A képzésekkel kapcsolatban gyakorlatias tematikák kidolgozása releváns, mert alapvetően a horvát oldalon is a pragmatikus – hogyan jussunk fejlesztési forrásokhoz – igények fogalmazódnak meg.

A projekt célterületei közül mind a vidékfejlesztési, mind pedig a környezeti irány nagy relevanciával bír. Egyfelől ezek a párhuzamosan futó IPA projektekben sem lefedett területek, másrészt a vidékfejlesztés és a környezeti kérdések összekapcsolása szükségszerű az NFT-ben is megfogalmazott jövőképkérésben. E két terület szinergikus kezelésére kényszerítőleg hat a klímaváltozás és az annak nyomán átalakuló mezőgazdasági termelési feltételek, illetve a helyi energiarendszerek kiépítésének igénye. Mindezek bevonásával a projekt jó eséllyel elindíthat egy szemléletváltást, és fontos lépés lehet a *helyi érdekű gazdaságfejlesztés* megteremtésének tudatosítása felé. Problematikus lehet azonban a magyar önkormányzatok aktivizálása, érdekeltiségük megteremtése. Az ügynökség munkatársai szerint a horvát oldalon az önkormányzatok erősebbek, nagyobb mozgásterületük van.

Dél-dunántúli Regionális Munkaügyi Központnak a földrajzi célterületet érintően már volt több programja is. A *Herbal Network* (Eszéki Műgyi Kp. és a Dél-dunántúli Műgyi Kp.) program keretében a gyógynövénytermesztéssel kapcsolatos ismeretek oktatása folyt, illetve cél volt egy gyógynövénygyűjtő és feldolgozó hálózat kialakítása. A tananyagot a MIOK HAHE készítette (vezető: Szőke Attiláné), a képzés helye Sellyén volt.

A *Pannon Turizmus* projekt az előbbi partnerek által a Herbal Network továbbfejlesztése, támogató partnerek segítségével. A horvát oldalon nem létezett képzés a falusi turizmus, vendéglátás területén, de Magyarországon igen. Az egyik cél a hazai képzési rendszer átültetése Horvátországba. Ez a cél nagyrészt megvalósult. A másik cél nem valósult meg, ami a határmenti turisztikai akciók összehangolását szolgálta volna. A képzési program 10 modulból állt (2 magyar, 8 horvát), két nyelven zajlott és tartalmazta mind a magyar, mind a horvát sajátosságokat.

Ugyanakkor mindkét program kapcsolódási pontokat mutathat az élménygazdaság témakörrel. Magyar oldalon speciális reintegrációs képzésekkel lehet egyáltalán a képzéseket is motiválni, így célszerűbbnek tartják a projekt elgondolásainak megfelelő kistérségi, települési aktorok aktivizálását (lásd Drávapiski központtal szakértők által moderált workshopok megtartása).

A munkaügyi központ tapasztalata, hogy önmagában képzéssel nem lehet sikert elérni. Munkalehetőséget kell biztosítani, aminek pedig az a feltétele, hogy a megtermelt javak vevőre találjanak. Vagy a piacon, vagy úgy, hogy az önkormányzat azzal csökkenti kiadásait, hogy a maga által megtermelt zöldséggel, gyümölcssel, esetleg hússal látja el a saját konyháját. Ez utóbbinak jogi, egészségügyi szabályozása túl szigorú, ami komoly akadályozó tényező. A célok eléréséhez és a fejlesztési szükségletek-irányok fontosságának tudatosításához. Ehhez jó bázist teremthetnek a gyakorlat-orientált vidékfejlesztési workshopok.

A projekt keretében készülő fejlesztési dokumentumokban érinteni kell az elmúlt években leépülő helyi feldolgozó üzemek és a piacra belépő előnytelen árpozíciót, illetve egyenlőtlen versenyfeltételeket diktáló multinacionális vállalatok, üzletláncok problematikáját. Célszerű a vidékfejlesztési programcsomagban a kis munkaerő-igényű termelési eljárásokkal (szántóföldi kultúrákkal) szemben a foglalkoztatási szempontból nagyobb foglalkoztatási hatást generáló a zöldségek, gyümölcsösök, gyógynövény ültetvények támogatását beemelni. Ehhez jó koncepció lehet a helyi termelési és fogyasztási rendszerek megvalósíthatóságának vizsgálata. Ehhez tároló és feldolgozó kapacitás fejlesztését célzó uniós és állami programokkal kell hozzájárulni. Mindezeket figyelembe véve a munkaügyi központ a régóta munka nélkül lévőket a munkaerőpiacra való visszatérését támogató programok mellett az őket „felszívó” kis- és közepes üzemek fejlesztését is elengedhetetlennek tartja, ezek létesítését, a már meglévők közötti hálózatépítést, stb. Úgy gondolják, hogy a vidékfejlesztés témakörében ez egy érdekes és fontos terület lehetne az IPA projektben is.

A **Somogy megyei Kereskedelmi és Iparkamarának** kevés horvát-magyar program-tapasztalata van. Az interjúk során fény derült arra, hogy a megvalósított projektek egy része közvetlen gazdasági vonatkozással rendelkezett, ezekben üzleti partnerkeresés, kereskedelmi lehetőségek feltárása játszották a fő szerepet. Habár nyilvánvaló, hogy az ezeken a workshopokon, kiállításokon kialakult kapcsolatok potenciálisan a jövőre is kivetülő hozadékkal rendelkeznek, ezek a tevékenységek nem a lehetséges jövőbeli együttműködési lehetőségek feltárását tűzik ki közvetlen célként. A regionális szintű gazdasági szereplők és a helyi vállalkozások közötti kapcsolatok másik – a megvalósítandó projekt értékelése szempontjából fontos – részét különböző formákban és forrásokból megvalósuló képzések alkotják. Tematikailag illeszkedőnek látják a területfejlesztéssel, valamint a pályázatok készítésével kapcsolatos stratégiai és információs (képzési) programokat – ezen a ponton különlegesen értékesnek bizonyulhat a tudástranszfer, hangsúlyozva azonban a szereplők igényein alapuló együttműködések kialakítására alkalmas lehetőségek moderálását, valamint a határon átnyúló jelleget, mint a projekt innovatív elemei.

A Somogy megyei kamara szerint a közvetlenebb határvidéken a gazdasági kapcsolatok spontán kialakulnak, a szereplők mozgósítására inkább a távolabbi területeken van szükség. Megjegyzendő azonban, hogy a mozgósítás meglehetősen nehézkes – ez egyaránt a kamara és a regionális innovációs ügynökség tapasztalata is. Vélhetően ennek, valamint új közös kapcsolatok kialakulásának a nyelv is akadálya lehet. A közös megvalósítású UNIREG IMPULSE projekt a *kétnyelvű* (illetve egyes tevékenységeknél a horvát és magyar nyelven felül angol nyelvű) transzfer-tevékenységekkel igyekszik ezt a problémát orvosolni.

Pécs-Baranyai Kereskedelmi és Iparkamara általános hibának tartja, hogy az igényfelmérések hazánkban a top-bottom irányultságúak. Az önkormányzati szektor nincs felkészülve ilyen prog-

ramokra, stratégiai, politikai célokat követnek, ezért esetükben különösen fontos a projekt célok és várható eredmények tudatosítása. A kistérségi, LEADER közösségek sincsenek még felkészülve az együttműködésre. Horvátországban erős az állam, gyenge decentralizációval, ezért szinte minden akciónak el kell jutnia a legfelsőbb jóváhagyási szintig, ami minden közös együttműködés lassító tényezője. A térség lakosságának mobilitása alacsony, következésképpen *helyben kell munkahely-teremtés!*

A projektben felölelt témák közül a vidékfejlesztésben is fontos a termék/szolgáltatás meghatározása, valamint meg kell nézni a hozzá kapcsolt tényleges, fizetőképes kereslet meglétét, fel kell tárnai az értékláncokat. A célcsoportokat halmazba kell rendezni, hogy a csoportszintű igényeket fel lehessen mérni. Egy ilyen lehetséges célcsoport az agrárium (növénytermesztés, feldolgozás).

A környezetvédelem területén fontos kérdés az érdekeltség megteremtése (biomassza, pellet kazán, stb.). Állami támogatások szükségesek az érdekeltség kialakításához, különben az nem fog tudatosulni a vidék lakóiban. Megítélésük szerint fontos lenne az EU-s mozgáshoz szükséges tudás biztosítása, kialakítása. A vidéki turizmus fejlesztésével kapcsolatos tudástranszfer létjogosultsága nem vitatható, nagyon fontos kiemelni a magyar oldalon a HACCP-rendszert és ennek akadályozó hatását a falusi turizmus elemeit is integráló élménygazdasághoz kötődő fejlesztések kapcsán. Energetikával kapcsolatosan szó lehet képzés(ek)ben való együttműködésről is a kamara részéről.

A különböző célokra létrehozott adatbázisok léteznek már a régióban, fontos, hogy a projektben kialakítandó valami újat nyújtson (pl. a HR-HU kamara tudásbázisához képest), ebbe vonja be az egyetemek kutatásait és a lehetséges együttműködési területeket azonosítsa.

Az **eszéki partnerünk interjút készített** a Horvát Munkaügyi Hivatal eszéki regionális központjában, a **Regionális Fejlesztési Ügynökségen, illetve a VIDRA és PORA**, azaz a partnermegyék fejlesztési ügynökségeinek képviselőivel. Az lefolytatott interjúk célja az UNIREG IMPULSE projekt céljainak, közösségi és helyi érdekeket szolgáló argumentumainak igazolása volt. Az ügynökségek képviselői együttesen hangsúlyozták, hogy különösen a válság időszakában nagyon fontos a humán erőforrásba történő befektetés az oktatás és a szakképzés több területén. Külön hangsúlyozták a helyi önkormányzatok és a formálódó regionális intézményrendszer szakértői számára lefolytatandó képzések, interaktív tematikus workshopok rendezésének fontosságát. Emellett horvát oldalon a fejlesztési (uniós) forrásszerzésre vonatkozó ismeretátadás igénye a legnagyobb.

A UNIREG IMPULSE keretében megvalósítandó Innovációs Transzfer Iroda és a Dokumentációs és Képzési Központ szolgáltatásai, szervezett workshopjai, képzései hasznosak lehetnek a Strossmayer Egyetem tanszékei számára is, mivel ez a tanszékek közötti belső kommunikációt erősítené, s az egyetemen belüli együttműködés erősítésével javíthatók lennének a határon átnyúló együttműködések lehetőségei.

A **horvát munkaügyi központ** képviselői a magas munkanélküliség hatékony kezelhetőségének problémáját a munkaerő nem megfelelő képzettségi szintjében és szakmai összetételében, illetve alacsony, a gazdasági igények gyorsan változó kihívásaihoz való lassúbb alkalmazkodóképességében látják. A horvát-magyar megyei munkaügyi szervek együttműködésének vannak jó előzményei, ugyanakkor ezeket az együttműködések stratégiai kontextusba helyezve nagyobb regio-

nális, transznacionális léptéket kölcsönözhetnek a munkaügyi problémák kezelésének. Ezekbe a folyamatokba bevonandók az egyetemek, kutatóintézetek, innováció ügynökségek.

A horvát partnereink kapcsolatba léptek az **Eszék-Baranya megyei fejlesztési stratégiát, illetve a Regionális Operatív Tervet 2005-2006-ban készítő szakértőkkel**, akik hangsúlyozták, hogy a fenntartható növekedés csak a partnerség keretei között erős hatásági támogatással valósítható meg. A gazdasági prosperitás jelentősen függ az innovatív, kreatív és felelős vállalkozó magatartástól, valamint a fejlesztések iránt elkötelezett intézményektől. Ezek sikeréhez azonban a potenciális térségi és egyetemi szereplőket és intézményeket azonosító, a jelenlegi helyzetet, növekedési tényezőket bemutató minőségi elemzések, valamint világosan azonosítható célokat követő tervezőmunka szükséges. Ezeknek jól definiált, szakpolitikai útmutatókban és stratégiákban kell megjeleníteni. Ennek eredményei gyakorlatorientált képzési elemeket is hordozó workshopok, konferenciák, szakmai fórumok formájában is disszeminálhatók.